

VORMSI SÕNUMID

Number 32

14.08.2007

Teabelehe *Vormsi Sõnumid* eesmärgiks on anda informatsiooni saareelu puudutavatel teemadel, käsitleda saare probleeme ning arendust.

Foto: Lisete Kokk

Käesolevas numbris

Eesti Saarte Kogu 2
töömailt

Õnnitleme !

20. oktoobril 2006 sündis **Kaia Enni** ja **Ants Varblase** peres tütar **Elisabet** .

9. veebruaril sündis **Kaia Operi** ja **Sven Kullerkupu** peres pisipoeg **Jaan**.

22. aprillil sündis **Age** ja **Koit Kõiveeru** peres pisitütar **Katarina**.

6. juunil sündisid **Kadri Luga** ja **Meelis Mägi** peres poeg **Mervin** ja tütar **Mirell**.

Soovime jõudu, jaksu ja edu !

Alates 26. aprillist töötab Vormsi vallas **majandus—ja arendusnõunikuna Urmmas Pau**. Urmas on varem töötanud ettevõtjana.

Alates 16. maist võtab **kolmapäeviti kell 12.00—14.00** Vormsi arstipunktis dr. Meriloo patsiente vastu **perearst Kaia Enni** (teave telefonil 4732043) .

Täname !

Selle aasta **Olavipäeva** üritused on lõppenud. Mõndagi oli uut võrreldes eelmiste aastatega. Nende päevadega seoses tahame omalt poolt öelda tänusõnad

Risto Sausole Vormsi keskkonnaväärtuste tutvustamise ja metsaelupaikade säästva majandamise vajaduse rõhutamise eest **fotonäituse Vormsi mets** vahendusel.

Sven Kullerkupule roheline kontserdi läbiviimise mõtte algatamise, teostamise ja unustamatute klaveriimprovisatsioonide eest Rumpos ning **Johanna—Liisa Müürissepale** meeldejäävate lauluhelide eest.

Sven Svärdile, kes on vahendanud meile **Vormsi eluolu enne sõda** nii sõnas kui pildis ja läbi ajaloooteemalise jalutuskäigu **Kersleti külas**.

Kärsläti küla ühingule ja selle eestvedajale **Margareta Hammermannile** ning **Elvine Smedbergile** (Förby küla) tulemusliku koostöö eest külade põllumaade hooldamisel.

Marju Terrole, tänu kellele nii paljud asjad kahe kogukonna vahel on saanud ja saavad mõistetavaks.

Mets—meie ühine 3
elukeskkond

Biosfäärikaitseala 4
—saarte elanike arvamus

Prügimajandusest 5

Vormsi teedest 6

Uusi raamatuid 6

Teated 6

Eesti Saarte Kogu tööst

6.–7. juulini toimus Manilaiu Eesti Saarte Kogu (ESK) XVII üldkogu. ESK on saarte endiste ja praeguste kogukondade vabatahtlik ühendus, mis asutati 5. detsembril 1992. a. Muhu saarel. ESK tegevuse põhieesmärgiks on saarte arengu ja elu järjepidavuse tagamine, sellega seotud probleemide läbitöötamine, nende teadvustamine ühiskonnale ja riigile ning nende lahendamisele kaasaaitamine. Saarte probleemide mitmekesisuse täielikuks esiletoomiseks on ESK-s esindatuse võimalus kõigil saartel sõltumata nende halduslikust staatusest ja elanike arvust ning kõikidel saarlaskondadel sõltumata nende praegusest elukohast.

Selleaastase üldkogu teemaks oli vesi. Vesi on tähtis karakteristik iseloomustamaks saart: nii see vesi, mis maalapi ümber, kui see, mis saarel tagamas inimasumi jätkusuutlikkust ja ökosüsteemi püsivust. Euroopa Liit seab oma seadusega veele kindlad kvaliteedinõuded. Joogivesi peab olema inimesele tervisele kahjutu, reovesi peab olema loodusele kahjutu ning merevesi võimaldama säästlikku majandamist. Arutluse käigus tõdeti, et suursaartel on veeprobleemid lahenemas. Väikese elanike arvuga ja valdavalt nõrgalt kaitstud põhjaveega väikesaartel peaks **joogivee kvaliteedi** tagamiseks esimese sammuna tegema põhjalikud joogiveeuuringud, et selgitada joogivee praegune kvaliteet.

ESK osaleb kahes Interreg IIIA projektis. Üks nendest tegeleb **Väinamere säästva kalamajanduse arengukava koostamisega.** Selle projekti raames läbi viidud küsitlusele on ka Vormsi kutselised kalurid vastanud. ESK taotleb seadustesse täiendavaid eritingimusi väikesaarte kalandusele, sest kalapüük on saarte kultuurilise omapära säilitamiseks ülioluline.

Teine suurem projekt on algatatud Turu Ülikooli poolt ja selle peamiseks eesmärgiks on **tuletorniturismi võimaluste arendamine** ja sellele kaasaaitamine nii Soome lõunarannikul kui ka Eestis. Inimesi on alati paelunud vaated kõrgelt, mida suurepäraselt võimaldaksid tuletornid kui nad oleksid külastamiseks avatud. Paraku ei ole see alati võimalik. Hiidlastel aga on õnnestunud avada külastajatele kolm tuletorni: Kõpu, Tahkuna ja Ristna. Lisaks juba olemasolevaid tuletorniturismi võimalusi käsitlevatele infomaterjalidele on projekti raames kavas koostada soomlastega ühine tuletorniturismi arengukava aastateks 2008 – 2013, et samm - sammult hakata enam kasutama neid merekultuurilooliselt huvitavaid rajatisi kui atraktiivseid külastusobjekte, eriti saartel. ESK on kaasatud partnerina, et teadvustada eriti väikesaarte esindajatele tuletornidega seotud võimalusi ja edastada positiivseid kogemusi tuletornide kasutamisel turismiobjektidena.

Mõnda huvitavat ajaloost:

*Eesti tuletornidel on seljataga ligi 500 – aastane arengulugu. Eesti rannik on madal ja kariderohke. Meie esimese, 1531. a. valminud Kõpu tuletorni rajamise põhjuseks oli Läänemere suure laevatee vahetus läheduses olev Hiimadal ehk Suurrahu (Neckmansgrund). Niipea kui rootslased said siinsed maad lõplikult oma valdusesse alustasid nad tuletornide rajamist Ruhnu saarele ja Sõrve poolsaare tippu Saaremaal 1646. aastal. 18. sajandil rajati nüüd juba venelaste juhtimisel Keri, Suurupi, Naissaare, Pakri ja Osmussaare tuletornid ning 19. sajandil algul ehitati tuletornid Mohni saarele, Vilsandile, Tallinnasse Lasnamäele ja mujale. Vormsi **Saxby tuletorn** on ehitatud 1864 ja oli tol ajal esimene nn. Gordon tüüpi tuletorn Eestis. Eesti iseseisvuse perioodil rajati rida raudbetoonist tuletorne. Vormsi **Norrby ülemine ja Norrby alumine tuletorn** on ehitatud aastal 1932. Tänapäevase ametliku nimistu järgi on Eestis ühtekokku 61 tuletorni, 198 tulepaaki ja ligi paarsada poid. Kuus Eesti tuletorni on valitud Rahvusvahelise*

Tuletorniadministratsioonide Liidu (IALA) poolt nende ajalooliste tuletornide hulka, mis kuuluvad rahvusvahelise kaitse alla: Kõpu, Ruhnu, Keri, Pakri, Suurupi ja Tahkuna. Vormsi Saxby tuletorn ja tuletornilinnaku hooned on arhitektuurimälestistena riikliku muinsuskaitse all.

Pikemalt kõneldi ESK üldkogul **ühisest saarte kultuuriruumist**. Saarte Kogu otsustas teha kultuuriministeeriumile ettepaneku luua saarte kultuuri uuriv, hoidev ja arendav programm "Saarte pärimuslik kultuurikeskkond", mida finantseeritaks riigieelarvest võrdselt teiste samalaadsetega nagu on *Setumaa riiklik kultuuriprogramm, Lõuna-Eesti keel ja kultuur, Kihnu kultuuriruum.*

Saarte jaoks on eluliselt tähtis meie riigi regionaalpolitiika. 2007. aasta valimised tõid meile uue Riigikogu ja Valitsuse. Üldkogu külastas **regionaalminister Vallo Reimaa**. Ta kinnitas, et saared on piirkond, mis vajab erikohtlemist. Üldkogul osales 5 Riigikogu liiget. Mark Soosaar ja Imre Sooäär on olnud aktiivsed Väikesaarte seaduse sõnastamisel ja vastuvõtmisel. Alex Lotman andis lubaduse tulla vormsilastega kohtuma, kutsutud on ka Mart Jüssi.

ESK üldkogu võttis vastu **pöördumise Vabariigi Valitsusele ja Riigikogule**. Aastakoosolekul valiti kaheks järgneva aastaks **uus eestseisus**, kuhu kuuluvad esimees Reet Kokovkin Hiiumaalt, Katrin Koppel Osmussaarelt ja Jana Stahl Pakritelt.

Avalik kiri Vormsi metsa kaitseks

Viimastel aegadel on ka Vormsi saarel saanud metsade majandamisel tavapäraseks masinatega tehtud lageraied. Vana head metsamajandamise tava ei peeta enam millekski.

Meie saar on liiga väike ja okasmetsi on eriti vähe, et sellega leppida. Kui looduskaitstud on raba, ehk ka lodumets ja mereäärsed kadastikud, siis okasmets on jäänud lindpriiks. Loodusuurijad kinnitavad vanade kuusikute ja männikute suurt väärtust looduse mitmekesisuse seisukohalt ning seetõttu peaks neid ka säilitama. Kõdunenud puu on paljudele liikidele asendamatu elupaik ja toitumisallikas. Mets on meile kõigile elukeskkonnaks ning inimeste seene- ja marjamaaks.

Kõik need väärtused tulevikus ainult kasvavad, aga lageraietega kaovad mitmeks inimpõlvaks. Lisaks lõhuvad masinad saare teid ja risustunud maa on kuival kevadel ja suvel eriti tuleohtlik.

Mets on Vormsi valla tugi

See on tööhõive ja teenistus, meelispaik marjulistele, seenelistele, jahimeestele, turistidele, puhkajatele ja loodussõpradele. Tähtsal kohal on puiduvarumine.

Vormsilased Ilmar Koppelmaa ja Ants Streng teavad, mida puiduga teha; tublid ehitajad Ants Maurer, Toivo Hokkonen, Ain Streng, Peeter Savisto, Heini Jäämees, Toivo Sarapuu, Ivo Sarapuu, Rein Levoskin ja teised osakavad hinnata tarbepuidu väärtust.

Rumalus on töötlemata ja kasutamata puitu maha müüa, tuleb arvestada, et iga saarelt väljaviidud palgikoorem on peotäie väsinud kroonide eest äraantud sajalt aastal kogunenud toodang koos ühiskondliku transpordi ajutise ülekoormamisega ja kaotsiläinud töö, teenimise ja vara suurendamise võimalustega.

Uue metsapõlve rajamine on raske ja kulukas, väärtusliku tarbepuidu saamine pikaajaline - männil 120, kuusel 100, kasel 70 aastat.

Soovime, et Vormsi vallavõim toetaks aktiivselt seda, et meie ühised loodusväärtused säiliks. Praegu näeme rohkem vastupidist, kui vallavõim soovis praamiliikluse korraldamiseks antud dotatsiooni kasutamist metsaveoautode heaks.

Saare metsades peaks bioloogide poolt tegema põhjaliku inventuuri, mille põhjal võiks plaanida, kui palju saare okasmetsi jääb kaitse alla ja kui palju võib püsivalt majandada. Peaks selgitama metsade uuendamise küsimuse, mis praegu on lahendamata. Õhukese mullakihi ja suvise kuivuse tõttu on lageraiete taastaimestumine osutunud väga vaevaliseks.

Meie, saare inimesed ei taha, et Vormsist tuleks üks häbiväärne näide, kuidas inimese ahnus on väikese saare looduse vaesustanud; neid näiteid on maailmas juba liigagi palju.

Lageraielankide puhul tuleb sellele lisada metsastamise aeg, mis ulatub viiest kuni mitme aastakümneni. Lisanduvad ulukite, mitmesuguste metsakahjurite, tormide ja muud ohud, nii et iga tarbepuu on suur väärtus.

Aastatuhandete jooksul on looduses väljakujunenud optimaalsed süsteemid, mida on kasulik arvestada metsakasvatuses. Looduslik mets ilma järelkasvuta on sama, mis perekond ilma lasteta. Seega on otstarbekas metsade majandamisel soodustada olemasolevat järelkasvu meile vajalike vanade ja kuivanud puude väljaraiega. Kuidas seda teha, teavad jutustada Rein Levo, Arnold Kalda, Ivo Sarapuu ja teised metsamehed.

Kõige kahjulikum metsaraietest on kevadsuvised raied ja üleliigne noore metsa harvendamine. Kevadsuvine puit sisaldab toitemahlu, sealhulgas suhkrut, mis hoiab puitu niiske ja on soodne

Selle aasta kevadel kirjutas sellele kirjale alla üle 200 Vormsiga tihedalt seotud inimese. 12. aprillil toimus ühine arutelu saarerahva, keskkonnaametnike ja metsafirmade esindajate osavõtul. Nii koosolekul kui ka volikogus leidis toetust mõte algatada Vormsi metsade teemaplaneering. Planeering vaataks saart tervikuna ja sellega kaasneks avalik arutelu ning seeläbi on iga kehtestatud planeering ühiskondlik kokkulepe. Volikogu tegi ettepaneku kehtestada Vormsi metsades lindude pesitsusajal raierahu. Eelmisel kevadel lepiti kokku, et suvekuudel toimub puuvedu vaid erireisidega, kuid sel aastal see millegipärast ei toimi. Kehtestatud Vormsi valla üldplaneeringu järgi on Vormsi metsadel kaitsemetsa staatus, kuid seletamatutel põhjustel Läänemaa Keskkonnateenistus ei taha seda tunnistada. Kaitsemetsa staatus ei tekista metsa majandamist, aga seab piirangud võimalikule lageraielangile suurusele. Vaatamata volikogult saadud ülesandele ei ole (loe: ei taha) ka vallaametnikud ja vallavalitsus lonkreetsete lahenduste leidmiseks siiani midagi ette võtnud.

puitu mädandavatele seentele. See puit ei kõlba ehituses. Sel ajal on pinnas niiskusesisalduse tõttu pehme, puruneb ja raskendab väljavedu. Kevadsuvised raied loovad soodsad tingimused metsakahjurite paljunemiseks, hävitavad linnupesi, häirivad metsloomi poegimiste ajal. Raierahu peaks kehtima aprillikuust augusti alguseni.

Tugevalt harvendatud puistu, nagu hõre rukkipooldki ei anna kunagi head saaki. Esmajärjekorras tuleb puitu varuda seisukorralankidelt ja sanitaarraietega, järgnevad järelkasvuga aladel valikraied, kust saabki vajaminevat puitu ning lageraied on välditavad. Alasti maa nukra kannustikuga ei sobi Vormsile. Siinsed metsad kuuluvad vormsilastele, majandame neid säästlikult, efektiivselt ja jätkusuutlikult, põhimõttel **metsad olid, on ja jääksid ka tulevikus.**

*Juhan Ranne, Vormsi metsaülem
1965-1988 ja 1993-1996*

Maailma kaitseala meie saartel

Kas tahame või mitte, kas teame või ei tea, kuid biosfäärikaitseala asub just siin, Lääne-Eesti rannikul – Vormsil, Hiiu-, Muhu- ja Saaremaal.

17 aastat tagasi tunnustas UNESCO need saared "Inimene ja biosfäär" programmalaks - **Lääne-Eesti saarestiku biosfäärikaitseala**.

Kas me ise hindame seda tunnustust? Nii imelik kui see ka pole, teatakse ja tuntakse praegu Eesti biosfäärikaitseala (BKA) rohkem väljaspool Eestit kui siin, kodus.

BKA tegevused ja tööd on enamjaolt seotud osalemisega rahvusvahelistes projektides. Tänu kontaktidele, mis on säilinud pärast BKA keskuste likvideerimist 2002. aastal, osaleb Eesti Interreg IIIB programmi projektis "Jätkusuutlik rannik kui võimalus" ("*Coastal Sustainability as a Challenge*"). Projekti eesmärgiks on uurida Läänemere äärsete riikide rannikute elu, vahetada kogemusi ja ühiselt leida lahendusi probleemidele, mis on tekkinud üha enam populaarsust koguvatel merega piirnevatel looduskaitsealadel. Oluline on siinkohal rannarahva enda arvamus.

Eelmisel aastal viisime läbi ulatusliku uurimuse, mis haaras nelja riigi ranniku kaitsealade elanikke. Paljud teist osalesid uurimuses täites küsimustikke, mis olid koostatud, selgitamiseks **kas ja millist koostööd teevad ranniku kogukond ja looduskaitseorganisatsioonid**.

Nüüdseks on uurimuse lõpparuanne valmis ja hea võimalus jagada teiega selle töö tulemusi. Küsitlusele vastanute osakaal oli 46% väljasaadetud küsimustike üldarvust.

Andmeid koguti 2006. aasta aprillist juunini neljas erinevas piirkonnas: Saaristomere rahvuspargis (Soome), Lääne-Eesti saarestiku biosfäärikaitsealal (Eesti), Põhja-Vidzeme biosfäärikaitseala (Läti) ja Kura sääre rahvuspargis (Leedu).

Probleemid erinevad

Uurimus näitas, et koostöö ranniku kaitsealade ja kohalike huvirühmade vahel on peamiselt kohustuslikku laadi. Vabatahtlikku koostööd, nagu koostöö kaitsealade töötajate ja kohaliku kogukonna (elanikud, ettevõtjad ja MTÜ-d) vahel esineb harva. Koostöö puudumise peamiseks põhjuseks peetakse raha- ja ajaressursi vähesust.

Siiski tunnevad kõik huvirühmad, välja arvatud Leedust pärit küsimustiku täitjad, et koostöö rannikute kaitsealadega on viimasel aastakümnel muutunud palju ulatuslikumaks ja tõhusamaks.

Vaadeldud nelja riigi elanike vastused erinevad üksteisest märkimisväärselt. Vaatamata konfliktidele, mis tekkisid Saaristomere rahvuspargi algusaegadel, on sealne kogukond nüüdseks õppinud tunnustama rahvuspargi seatud piiranguid ja suhtumine piirangutesse on praegu positiivne.

Üsna vastupidine on olukord Kura säärel. Seal tekkinud konfliktid on tingitud rangemast kontrollist ning uute planeeringute ettevalmistamisel.

Eesti ja Läti biosfäärikaitsealadel on kohaliku koostöö probleemid erinevad. Tõhusat ja ulatuslikku koostööd takistab kaitsealade suurus. Näiteks Põhja-Vidzeme BKA territooriumil on 43 omavalitsust ja umbes 80 000 elanikku.

Pikaajaline koostöö on sisuliselt võimatu ka Lääne-Eesti saarestiku biosfäärikaitsealal, kuna aastast 2002 puudub siin administreeriv üksus.

Üldiselt on huvirühmad valmis kaasa aitama tulevase koostöö täiustamisele. Peamiselt oleks vaja parandada suhtlust ja teavitustööd. Lisaks on üldine vajadus parandada finantseerimissüsteemi.

Soovitused koostööks

Vastuste põhjal vormusid soovitused, mis võiksid tulevikus kaasa aidata kohaliku kogukonna ja looduskaitse paremale koostoimimisele.

Üheks koostöövõimaluseks ranniku tegevuste kujundamisel on püüda mõjutada planeeringute sisu ja olla niiõelda kuulnud. Siiski on vaid pooled kohalikest elanikest teadlikud planeeringutest. Lisaks leidub hulk elanikke, kes üldse ei usu, et ka nemad saaksid osaleda planeeringute ettevalmistusprotsessides.

Teadurid soovitavad keskenduda kaitsealade sotsiaalsele ja majanduslikule arengule, kuna see nõuab koostööd kaitseala töötajate ja kohalike elanike, ettevõtjate ja organisatsioonide vahel.

Kohalikkonda tulekski suhtuda kui tarbijatesse, kelle arvamus ning heaolu on tähtis. Niisugune suhtumine suurendaks inimeste rahulolu, looks kaitsealast positiivse kuvandi ja kaasaks sotsiaalseid ressursse juhtimistõesse.

Kaitseala töötajad tunnistasid, et kohaliku tasandi koostöös esineb takistusi ja kritiseerisid ressurside vähesust. Neil olid ka mõned konkreetset ettepanekud, kuidas olukorda parandada, näiteks:

- rohkem peaks panustama koostöösse ettevõtjatega, kuna nemad saavad pakkuda teenuseid, mida kaitsealadel pole võimalik teha;

- infot planeeringute kohta peaks jagama palju tõhusamalt kõikidele huvirühmadele; planeeringute osalusmeetod on oluline. Ka muu asjasse puutuv informatsioon ja materjalid peaksid olema paremini levitatud;

- kohaliku tasandi huvirühmade suhtumise jälgimiseks võiks olla välja töötatud korrapärane süsteem.

Eesti vastused

Vaatleme nüüd täpsemalt Eestis antud vastuseid jaotades need kolme erinevasse gruppi, sest Lääne-Eesti saarestiku BKA toomis kolmes erinevas keskses. Saadud vastuseid on seetõttu huvitav võrrelda.

Saare- ja Muhumaa. Üllatavalt suur protsent vastanutest ei tea BKA olemasolust saartel. Ilmselt siit ka üldine negatiivne suhtumine BKAsse, kuigi koostööd looduskaitse ja kohalikkonna vahel peeti väga vajalikuks. Inimesed tahavad saada rohkem informatsiooni erinevate kaitsealade kohta ja tegevuste kohta kaitsealadel. Kümne ja viie aasta tagust BKA keskuse tööd hinnati heaks. Samas oli ka neid, kes arvasid, et programmi ideed kohalike inimesteni ei jõudnudki. Teadlikumad vastajad leidsid, et keskus tuleks taastada, kuna selle töö jäi pooleli ja nii ei jõutudki käegakatsutavate tulemusteni. BKA rolli nähakse piirkonna kõigi arendajate ühendajana. Tehti ettepanek, et rohkem tuleks tutvustada looduskaitse prioriteete ja tähelepanu peaks pöörama keskkonnasäästlike majandamise mudelite väljatöötamisele. (järg lk. 5)

(algus lk 4)

Vormsi. Erinevalt saarlastest ja muhulastest teavad ja mäletavad vormsilased hästi BKA keskust ja konkreetseid tegemisi Vormsi saarel. Keskus tegeles eelkõige inimestega, kes kaitsealal elasid ja seda kümne aasta tagust tööd tunnustatakse ning avaldatakse kahetsust, et selle töö kogemus nüüd ohtu on seatud. Kuigi vastustest ilmnis ka negatiivset suhtumist BKAsse on tähelepanuväärne, et ka need vastajad pidasid koostööd looduskaitse ja kohalikkonna vahel väga tähtsaks. Vajadus suhtlemise järgi on suur ning tähtis on taastada usaldus, mis pärast keskuse likvideerimist on kadumas. Ka vormsilaste meelest tuleks BKA keskus taas moodustada.

Hiidlased olid aktiivseimad vastajad ning varmad jagama oma mõtteid BKA teemadel. Ilmselt on hiidlastele see teema rohkem teadvustunud, sest BKA Hiiu- ja Saare maakonna keskuse tööd mäletatakse ja tunnustatakse. Sellest ka üldine positiivne hinnang BKAlle.

Prügimajandusest saarel

Viimasel ajal on saarel kerkinud päevakorda jälle prügmajanduse teema. Valla majandus- ja arendusnõunik **Urmas Pau** tegi vallavalitsuse ja volikogu liikmetele kokkuvõtte asja rahalisest poolest. Vald maksab lepingujärgselt RagnSellsile prügi äraviimise eest aastas arvestuslikult 81787 krooni (arvestus on tehtud 3 esimese kuu arvete ja kehtivate lepingute alusel ning eeldusel, et II ja III kvartalis on jäätmekogus 2 korda suurem; tegelik täpsustub aasta lõpus); saarel prügi kokkuvedu läheb maksma vallale lepingujärgselt 94 800 krooni. Praegu maksab ettevõtte saarel kuus 120 krooni, saare majapidamised juhul, kui elanikud on Vormsi valla elanike registris, 10 ja teised majapidamised 30 krooni kuus. Valla kulu jäätmekäitlusele aastas on arvestuslikult üle 112600 krooni. Et asi selgem oleks, tegi Urmas kaasa ka prügikogumise ja sorteerimise ringi. Järgnevalt väljavõtte tema poolt tehtud kokkuvõttest.

Koostöö tähtsust kogukonnas rõhutatakse ka vähemusse jäänud skeptikud. Pääaegu kõik vastasid, et koostööd looduskaitse ja kogukonna vahel tuleb kindlasti edasi arendada. Kohalikud elanikud ootavad, et neisse suhtutakse kui partneritesse, kelle arvamust kuulda võetakse ning arvestatakse. Taastada tuleks ka koostöö koolidega, sest sealt algab suhtumine, mis kodusesse hiljem edasi kandub. Vastustest ilmneb, et inimesed tahavad rohkem teada nii BKA kohta kui ka looduskaitse süsteemi ja selle korralduse kohta üldisemalt. Milline roll ja vastutus on keskkonnateenistusel või looduskaitsekeskusel või mida tähendab Natura2000? Miks on üks ala või objekt kaitse alla võetud? Mida täpselt kaitstakse, kelle eest ja kelle jaoks? Teave BKA kohta võiks olla Hiiu- ja Saare maakonna turismiobjektide juures. Seal võiks olla ka soovituslik käitumisjuhend, kuidas toimida sõbralikumalt nii looduse- ja kultuuriväärtuste kui ka kaasinimeste suhtes. BKA võiks toimida kui

Jäätmete käitlemisest saarel:

- * jäätmete sorteerimine enne prügmajaja jõudmist on alla igasugust arvestust, väga vähesed inimesed toovad eraldi plast- ja klaastaara ning olmeprügi
- * majades on kohati kord käest sellega, et konteinerites on lahtist prügi, prügi pannakse silte lugemata läbisegi kuhu juhtub, pannakse oma asjad lihtsalt maha, maja taha jne.
- * Hullo on probleem poodidest toodavate pappkarpidega
- * sorteerimine enne äravedu saarelt on maksimaalsel tasemel, mida hetke vahendite ja lepingu juures tahta; kõik majadest tulevad konteinerid tühjendatakse käsitsi kottide haaval ning kui on seas puhas taara korjatakse see välja, samuti eraldatakse papp ning paber, mis põletatakse kohe olemasolevas ahjus
- * probleemiks on see, et kõik toimub lahtise taeva all, konteinerite katted on väikesed ja vihm sajab sisse, tuul tassib lahtise prügi tühendamisel laiali, keset küla on tee peale näha hunnikud mööbli ja televiisoritega.

kaubamärk, millega saaks veel paremini reklaamida meie saari, kui eriliselt UNESCO poolt tunnustatud piirkonda. BKAd nähakse ka kui programmi, mis aitab kaasa elu säilitamisele saarel. Rohkem tuleks rääkida milliseid võimalusi ja eeliseid pakub kohalikule elanikule olemine ja elamine BKA-l. Hiiu- ja Saare maakonna oodatakse BKA taasärkamist, sest tööd on palju. Tuleks määratleda ülesanded ja tegevused keskkonnateenistuse, looduskaitsekeskuse ja biosfääri kaitseala vahel. BKAA üheks ülesandeks peaks olema kaitsealadel elavate inimeste huvide väljaselgitamine ning probleemidega tegelemine. BKA roll võiks taas kogukonna elus tähtsustuda.

Biosfäärikaitseala ei ole kaitseala selle sõna klassikalises mõistes, vaid see on koht, kus inimese ja looduse huvid kokku langevad ning **vastandumise asemel aitavad pigem** üksteisel püsima jääda.

Lia Rosenberg

Uurimiskeskus Arhipelaag projektijuht

Vallavalitsuses on jäätmemajanduse arendamiseks arutluse all järgmised sammud:

- * prügmajanduse ära kolimine Hullo keskest; selleks on olemas sobilik Kersleti heinaküün, kus saaks kogu tegevuse koondada katuse alla, tuul ei pilluks pabereid laiali, talvel oleks lumega lihtsam ja saaks korraldada paremini ka sorteerimist;
- * prügipressi soetamine, mis tehtud rahalisete arvestuste järgi vähendaks saarelt prügi äraveo kulusid 2 korda;
- * saarerahva jäätmete sorteerimise alane koolitamine ning sorteerimisjuhendi väljatöötamine ja levitamine; eelsorteerimist tuleb hakata nõudma ja ilmselt kuidagi ka diferentseerima hindu seoses sellega.
- Varem on olnud *Vormsi Sõnumites* juttu sellest, et saarel on probleemiks taara äraandmine. Nagu varem kirjutatud, on siin vallal oma vastutus. Loodame, et seda küsimust ei unustata lahendamata.

Vormsi teedest

5. juulil vaadati valla majandus- ja arendusnõuniku **Urmas Pau** ja Haapsalu teemeistri **Tarmo Kenderi** poolt üle Vormsi teed. Järgnevalt on esitatud olulisem Urmase poolt tehtud kokkuvõttest vallavalitsuse ja volikogu liikmetele nähtust ja otsustatust.

Fällarna tee on valla poolt veetud eelmisel aastal aluskiht ja on planeeritud sel aastal Lääne Teedelt tellitud pealiskihi lisamine. Sellega saab tee valmis. Aluskiht on teemeistri hinnangul korras.

Hullo - Borrby tee on teemeistri hinnangul nii otsa saanud, et seda ei saa enam hõõvelada ning hõõveldamine teeks praegu asja hilisema remondi jaoks hullemaks. Tee sai mõõdistatud ja hinnanguliselt tuleb sinna paigaldada minimaalselt 10 cm paksune pealiskiht. Hea on see, et tee põhi on kõva ja uut aluskihti pole veel vaja panna. Tööde hinnapakumine lubati esitada juulis.

Borrby - Fällarna tee, mis kevadel palgiveoga lõhuti, saab teemeistri hinnangul korda pealiskihi vedamisega ehkki tee alguse osas on põhi paljas muld. Tee lõhkujaga on olemas kokkulepe, et kui tullakse vedama kruusa Fällarna tee, siis tellitakse sama veoga kruus ka siia.

Hullo - Rälby - Diby teel on plaanis teha lõiguti kraavide süvendamist suve lõpu poole. Plaanis on teha enne Olavipäeva 1 kord hõõveldamist, niitmist ja aukude lappimist kõvakattega teedel ning parandatakse ka mõned vildakil liiklusmärgid. (toimetus: need tööd on nüüdseks tehtud)

Suurimaks probleemiks leiti olevat **korraldamata palgivedu**. Vastavalt seadusele peab kõik tegevused teedel kooskõlastama teede valdajaga. Riigi teedel sõlmib vastava lepingu Lääne Teed OÜ ja valla teede puhul annab kooskõlastuse vald. Teemeister ei mäletanud peast, et oleks Vormsilt sel aastal olnud taotlusi, aga lubas kontrollida ja teada anda. Puud olid ladustatud Hullo - Rälby teel 2 platsi, Diby - Norrby vahel, Hullo - Sviby teel. Veoplatsidest kõige ohtlikum on Diby - Norrby plats, kus puud on väga tee lähedal ja teekattel on palju kooreprahti ja mulda, mis muutub märjaga libedaks. Urmas Pau palub teada anda nendest, kes on nimetatud kohtades vedu korraldanud.

Pikemas perspektiivis nägi teemeister, et kindlasti peaks tegema tolmuvaabaks puuduoleva osa "kaheksast". Hetkel eelarvetes seda planeeritud ei ole.

Teated

23. augustil kell 10.30 Vormsi koolituskeskuses lambakasvatuse koolitus.

Käsitletavat teemad:
lambakasvatus (sellega alustamine jne),
lammaste talvine söötmine (tiinus- ja imetamiseperiood, söötmissvead), parasiidid (vabad karjamaad, profülaktilised töötused), karjamaad (rajamine, karjatamise viisid, karjused), lammaste haigused (ainevahetus, ketoos, poegimishalvatus jne), raudkärbes ja villapesu, Eesti lambakasvatajate seltsi 2007.a. Gotlandi reisist.
Lektorid: P. Piirsalu, H. Kalda, H. Vaino ja P. Puskar.
Registreerimine enne 15. augusti telefonil 53 936 359 või 4 729 360 (Eha).

Uusi raamatuid

Svärd, S. Kärrslätt—min by. 2007. Vormsilase Sven Svärdi mälestusteraamat oma lapsepõlvest, kodukülalt Kersletist ja Vormsist. Raamat on rootsi keeles.

Küllil soovitab raamatukogust

Niffenegger, A. Ajaränduri naine. Varrak, 2006

Pisut eriskummaline ja südamessepugev romaan erakordsest, keerulisest, ent siiski püsivast, soojast ja armastusrohkest abielust. Eriskummaline on teos selle poolest, et seal ei kehti tavapärase aja mõiste. Teose peategelane, raamatukoguhoidja Henry on ajarändur. See on uus, veel põhjalikult uurimata geneetiline kõrvalekalle, mis viib inimest tema tahtest olenemata suvalisel hetkel mõnda teise aega, mis võib olla nii minevikus kui tulevikus. Teose esimene pool kujutabki erinevaid Henry ajarännakuid. Raamatu teise poole võtmesündmuseks kujuneb tütre Alba sünd. Kui lõpuks kauaoodatud tütar sünnib, selgub, et ka tema on ajarändur... Teos on kirjutatud omamoodi dialoogi vormis. Teose stiil on ühtpidi kaasaegselt haarav, teisalt väga inimlikult soe ja südamlük.

Teabelehe väljaandja:
MTÜ Läänerannik.
Vormsi, Läänemaa
Telefon
47 32174
e-mail:
laanerannik@hotmail.ee

